

H. Kanders

DOORTREK VAN DE RODE WOUW IN DE KEMPEN.INLEIDING:

Zoals ook elders in Nederland is geconstateerd, wordt ook in ons werkgebied een toename van Rode Wouw waarnemingen vastgesteld. Ofschoon het zeker waar is, dat ook het aantal waarnemers de laatste jaren beduidend is toegenomen, hebben we hier toch zeer waarschijnlijk met een werkelijke toename te maken. Aangezien het voorjaar van 1981 tot nu toe hierop geen uitzondering is en deze constatering juist ondersteunt, wil ik deze rubriek een aantal gegevens over de Rode Wouw eens op een rijtje zetten en hieruit enkele conclusies trekken. Allereerst een overzicht van de waarnemingen van dit voorjaar met uitzondering van de maand mei. (op dit moment nog niet bekend).

- 8 maart: 2 exx. vlogen bij zeer slecht weer laag in noordelijke richting, Hanevoet (Eindhoven), Tom Heijnen.
- 12 maart: 2 exx. op de Groote heide, R.I.N.
- 13 maart: 1 ex. Groote Heide, R.I.N.
- 22 maart: 1 ex. Groote Heide, J. van Kessel.
- 29 maart: 1 ex. laag overvliegend in oostelijke richting, IJzeren Man, Geldrop, Tom Heijnen.
- Begin april: 1 ex. Grote Vlasroot, Tijssen.
- 11 april: 1 ex. laag overvliegend in noord-oostelijke richting, Grafven, Strabrechtse Heide, Ruud Bouwman.
- 19 april: 1 ex. laag overvliegend in westelijke richting, Landgoed De Utrecht, Frank Neijts.

Wanneer je dan bedenkt, dat van de periode 1950-1965 in Noord-Brabant slechts 23 waarnemingen bekend zijn (van Erve et al. 1967), en van de periode 1966-1973 in Zuid-oost Brabant maar 3 waarnemingen gedaan zijn, is hiermee dacht ik de toename wel duidelijk geïllustreerd.

MATERIAAL EN METHODE:

Het materiaal voor dit artikel is voor een gedeelte afkomstig uit de dagboeken van vogelaars binnen en buiten de werkgroep en verder heb ik van Tom Heijnen gegevens uit de jaren '79 en '80, uit het Sovon archief ontvangen.

De gegevens zijn dus niet verzameld uit regelmatig uitgevoerde tellingen vanaf 1 vast punt. Dat betekent dat deze gegevens voorzichtig gehanteerd moeten worden, om o.a. dubbeltellingen te voorkomen.

De Rode Wouw is wat dat betreft toch al een moeilijke soort, omdat deze een typische zwerver is (i.t.t. de Zwarte Wouw). Vaak blijft hij ergens een paar dagen en soms overzomert hij zelfs.

De gegevens zijn per jaar en per maand gerangschikt. Liever had ik ze per halve maand uitgewerkt maar in het Sovon archief is alleen de maand bekend.

Broedgebieden van de Rode Wouw.

Het broedgebied van de Rode Wouw in Europa is beperkt.

De soort broedt van Engeland, Frankrijk en Spanje tot Zuid-Zweden en de baltische landen in het noorden. Verder eilanden in de middellandse zee, Italië, de Balkan, West-Rusland en recentelijk ook in ons land (Conings A.M.E. 1978).

In heuvelland met afwisselend cultuurgebieden en bossen, doorsneden met rivieren en/of meren, vindt de Rode Wouw zijn optimale broedplaats.

Volgens Bijleveld moet de Rode Wouw tot ongeveer 1850 in Europa (niet in Nederland) een talrijke broedvogel geweest zijn en is sindsdien door de verbeterde hygiëne en intensieve vervolgingen door de mens sterk achteruitgegaan.

Gezien het feit, dat er min of meer geschikte gebieden voor deze soort in het oosten en zuiden van ons land aanwezig zijn, en dat het aantal waarnemingen en gevallen van overzomeraars steeds toenemen, lag het in de lijn der verwachtingen dat de Rode Wouw in ons land tot broeden zou komen. In 1976 en 1977 broedde hij dan ook in onze provincie en in Twente. Het is echter lang niet zeker dat hij zich definitief in Nederland gevestigd heeft. Daar is de soort te verstoringsgevoelig voor en ontbreekt hem in voldoende mate het juiste biotoop.

Doortrek in het voorjaar.

De volwassen, broedrijpe dieren trekken voornamelijk in maart door, in april en mei gevolgd door de juveniele, niet geslachtsrijpe dieren. Late doortrekkers duiden dus juist niet op potentiële broedvogels (Cramp e.d. 1977).

Deze laatste categorie vogels trekken dus in het voorjaar wel in de richting van het gebied waar ze het voorafgaande jaar van afkomstig zijn. Ze kunnen echter gemakkelijk onderweg blijven hangen b.v. door een hoog voedselaanbod en overzomeren.

In de zomer van 1972 verbleven 2 vogels op de Groote Heide, misschien aangelokt door het hoge aanbod van myxomatose konijnen. Misschien kunnen we in het voorjaar alleen van echte trek spreken wanneer het om adulte vogels gaat in febr., maart en begin april!

Doortrek in het najaar.

De vogels, die bij ons in het najaar gezien worden, zouden logischerwijs afkomstig moeten zijn van de broedpopulaties in Zweden, Denemarken en Midden-Europa (vrnl. Duitsland). Niet uit Engeland, want de soort is daar standvogel.

De zweeds-deense populatie trekt weg in de tweede helft van aug. en wel in zuid-westelijke richting. 20 procent overwintert (vrnl. juv.) Rosén 1966.

De midden-europese populatie trekt ook weg in de tweede helft van augustus en dit kan doorgaan tot de tweede helft van oktober en ook in zuid-westelijke richting. Overwinteren komt steeds meer voor en vertroebelt het doortrekbeeld sterk. I.t.t. Scandinavië, trekken de juveniele vogels hier juist weg.

De belangrijkste overwinteringsgebieden van de Scandinavische en midden-europese populaties liggen in de landen rond de Middellandse zee. (Cramp e.d. 1977).

Maar ondanks het feit dat deze vogels voornamelijk in zuid-westelijke richting wegtrekken en men mag aannemen dat tenminste een gedeelte van deze vogels ons land aandoet, wordt de Rode Wouw in het najaar beduidend minder gezien dan in het voorjaar. Dit is te meer vreemd omdat het behalve om adulte, ook om een behoorlijk aantal juveniele vogels gaat. In Midden-Europa worden zelfs groepjes gezien, waarbij het klaarblijkelijk gaat om adulte vogels met hun jongen.

Om dit te illustreren heb ik hieronder een overzichtje gemaakt uit de jaren 1976(roofvogelnummer Blauwe Klauwier), 1979 en 1980 (So-vonarchief).Tot de maanden waarin voorjaarstrek kan plaatsvinden reken ik dan februari, maart, april en mei. In het najaar zijn dat de maanden augustus, september, oktober en november. Vogels, die buiten deze maanden worden gezien, kan men nauwelijks in het "normale" trekpatroon inpassen.

	VOORJAAR				NAJAAR				
	febr	maart	april	mei	aug.	sept.	okt.	nov.	
1976	-	1	4	2 (7)	1	-	2	-	(3)
1979	3	-	9	4 (16)	1	4	-	-	(5)
1980	1	5	1	5 (12)	-	-	-	1	(1)
totaal	4	6	14	11	2	4	2	1	

De verhouding voorjaar is die van 35 : 9 t.o.v. het najaar.

Discussie.

De vraag blijft echter, wat de oorzaak is van dit verschil. Een conclusie zou kunnen zijn dat de route in het najaar toch een stuk oostelijker ligt dan in het voorjaar. Verder is het mogelijk, doordat vogels in het voorjaar langer pleisteren, er dubbeltellingen kunnen optreden. Persoonlijk ben ik van mening dat dubbeltellingen alleen, nooit zo'n groot verschil tussen voor-en najaar kan opleveren. Ook Bijlsma(1976,1977) stelde een sterkere voorjaarstrek vast op de Zuid-west Veluwe. Duidelijk is echter, dat er om verdere conclusies te trekken er meer gegevens over meerdere jaren moeten vrijkomen. Pas dan is het mogelijk om een bepaald patroon in het trekgedrag van de Rode Wouw te vinden. Hoe zijn b.v. de grote maandverschillen in de verschillende jaren te verklaren. In 1979 9 april waarnemingen en in 1980 slechts één. Wordt dit veroorzaakt door weersomstandigheden, voedselaanbod etc? Interessant is het dan ook om gegevens uit de Kempen te vergelijken met Limburg en Oost-Nederland. Een ander punt in dit geheel is het feit dat er in de Kempen be- duidend minder Zwarte dan Rode Wouwen worden gezien. Dit i.t.t. wat R. Bijlsma op de zuid-west veluwe constateerde. Volgens hem trekt zowel in het voor-als najaar de Rode Wouw minder door als de Zwarte. Dit gaat voor ons gebied duidelijk niet op. In 1979 b.v. werden 16 Rode en slechts 4 Zwarte Wouwen gezien. Dit in het voorjaar. In het najaar 4 Rode tegen 1 Zwarte Wouw.

Oproep.

Dit stukje is alleen bedoeld als een eerste aanzet, om later tot een meer gefundeerde analyse van het doortrekgedrag van zowel de Rode als Zwarte Wouw te komen in Midden en Oost-Brabant, en tevens verschillen hierin aan te geven. Interessant is dan verder, in hoeverre dit beeld afwijkt van andere gebieden in Nederland. Daarom moeten alle gegevens nog eens op een rijtje gezet worden en bovenvermelde situatie verder worden uitgediept. Ook de determinatie van beide soorten(het verschil lijkt zo eenvoudig) verdient een nadere kritische beschouwing.

Derhalve worden alle waarnemingen van Rode en Zwarte Wouw in Midden- en Oost Brabant uit de periode 1966-'81 gevraagd, graag met vermelding(indien mogelijk) van: datum, tijd van de dag, aantal, gebied, pleisterend of doortrekkend(hoogte en trekrichting), weersomstandigheden en of het om adulte of juveniele vogels gaat. Ze kunnen opgestuurd worden naar mij ,of, als dat moeilijk is , aan iemand anders van de vogelwerkgroep.Uiterste inleverdatum 15 aug.

Henk Hendriks
Groesstraat 5,Geldrop.
5662 ET.

Literatuuroverzicht.

Bijlsma,R. 1976,"77.Ongestuwde trek van roofvogels in het binneland.
Cramp,S.(ed) 1980.Handbook of the Birds of Europe,the Middle East and North Africa.Vol.2:Hawks to Bustards.Oxford Un.Press,Oxford.
Texeira,R.M. 1979.Atlas van de Nederlandse Broedvogels.Natuurmonumenten,'s-Gravenhage.
Roofvogelnummer.Roofvogels in de Kempen.Uitgave:Vogelwerkgroep 'De Kempen'1978.

Porseleinhoen op de Strabrechtse Heide.

Op 11 april dit voorjaar, hoorde Ruud Bouwman zeer vroeg in de morgen in een moerasje langs de 'Witte Loop'(Str.Heide), een Porseleinhoen roepen.

Nu is het zo, dat het luisteren naar ralachtigen de laatste jaren, steeds meer in de belangstelling is komen te staan.

De meeste nachtelijke excursies vinden echter plaats in de maanden mei en juni.Wat veel vogelaars niet weten, is dat de hoofdtrek van het Porseleinhoen in de maanden maart en begin April plaatsvindt. Het lijkt dus zeker de moeite waard om eens wat vroeger in het seizoen's'nacht, in de daarvoor geschikte terreinen, erop uit te trekken.Nu is het Porseleinhoen op de trek veel minder selectief wat zijn biotoop betreft als in zijn broedgebied.

Zijn favoriete broedbiotoop bestaat uit laaggelegen vochtige graslanden, waar vers(niet brak),ondiep water aanwezig moet zijn met liefst een rijke, lage vegetatie en voldoende ongewerveld voedsel. Op de trek kan deze soort echter ook op andere vochtige plaatsen, zoals b.v. met oud riet, worden aangetroffen.

In de eerste week van mei in 1979 bevond zich een bijzonder fanatiek roepend ex. in een oud rietveldje langs de Dommel in Geldrop.

Zich niets aantrekkend van herrie van spelende kinderen, fietsers en wandelaars met honden liet hij vanaf ongeveer half tien s'avonds zijn opvallende "Kwiet" roep horen.

Broedgevallen van het Porseleinhoen vaststellen blijft echter een moeilijke zaak.De eerste weken na aankomst in het broedgebied wordt er zowel door het mann. als het vrouwtje zeer fanatiek geroepen.Het mann.overigens harder en frequenter.

Tijdens het broeden zelf wordt er nog maar zeer weinig geroepen.

Wanneer men dus in mei gaat luisteren en men hoort de soort niet, wil dat in het geheel niet zeggen dat deze niet aanwezig is.

Verder is het heel wel mogelijk dat veel van de Porseleinhoentjes, die eind mei en begin juni gehoord worden, ongepaarde mann.zijn.

Literatuur:

Cramp,S.(ed).1980.Handbook of the birds ofEurope,the Middle East and North Africa.vol.2.Hawks to Bustards.Oxford un.Press.Oxford.
Texeira,R.M. 1979.Atlas van de Nederlandse broedvogels.Natuurmonumenten, s'Gravenhage.

Henk Hendriks.